Poštarina plaćena u gotovom

ZAGREB

BROJ 1. SIJEČANJ 1940. GOD. VIII.

Izlazi mjesečno. — Cijena godišnje za članove Din 40—, za nečlanove Din 50—. Pojedini brojevi Din 5·—

ZAGREB

REVIJA DRUŠTVA ZAGREBČANA

BROJ 1. GOD. VIII. SIJEČANJ 1940.

Dr. Antun Goglia:

DVADESET I PETA GODIŠNJICA IVANA PL. ZAJCA*)

Dne 16 XII 1939 navršilo je dvadeset i pet godina što je veliki glazbenik Ivan pl. Zajc preminuo. Može se ustvrditi, da je Zajc kroz četrdeset godina bio duša i vođa glazbenog pokreta u Zagrebu i u čitavoj Hrvatskoj. Njegov rad je od eminentne važnosti po razvitak hrvatske glazbe i tvori neku zasebnu epohu u našoj glazbenoj umjetnosti. On je ispunio prazninu u glazbenom stvaranju nakon smrti Vatroslava Lisinskoga i postavio nove čvrste temelje za dalnji razvoj hrvatske glazbene umjetnosti.

Zajčev život i djela

Ivan pl. Zajc se rodio dne 3 VIII 1831 na Rijeci kao sin Ivana, vojnog kapelnika, porijetlom Čeha. Već u svojoj najranijoj dobi pokazivao je neobičan dar i ljubav za glazbu. Gimnaziju polazio je na Rijeci, a uz to podučavao ga je otac u klaviru i violini. On je tako napredovao, da je u šestoj godini u starom riječkom kazalištu izvodio Jansine varijacije u A-duru za violinu, a malo kasnije Herzovu klavirnu fantaziju iz Rossinijeve opere »Mosé«.

Ma da se je njegov otac ponosio glazbenim darom i uspjesima svog sina, nije nakanio, da ga posveti glazbi.

Zajcu je bilo dvanaest godina, kad je na libreto svog saučenika Valé skladao operu »Marija Terezija« u jednom činu.

Zajčevi učitelji Ivan Rubessa i Morassi upoznav veliki njegov muzikalni talenat nagovorili su njegova oca, neka udovolji želji svog sina, da

*) Vidi: dr. Antun Goglia: »Ivan pl. Zajc, o stotoj godišnjici njegova narodjenja«. (Sv. Cecilija god. 1931 i 1932 te posebno izdanje Hrv. glazbenog zavoda). Dr. Božidar Širola: » Pregled povijesti hrvatske muzike« (Rirop, Zagreb 1922).

se posvema posveti glazbi. Otac je napokon popustio i privolio, da mu sin pođe u Milan.

Godine 1850 zaputiše se u Milan te predstaviše se glasovitom Lauru Rossi-u, ravnatelju milanskog konservatorija. Rossi upoznao je iz predloženih Zajčevih radnja njegov talenat i primio ga u konservatorij, gdje je učio nauke kompozicije, kontrapunkta, instrumentacije i dramske muzike. Pet godina marljivo je Zajc učio i skladao. God. 1855 dao je ravnatelj Rossi abiturijentima libreto pod naslovom »La Tirolese« te ih pozvao, da svaki od njih napiše u roku od tri mjeseca operu. Zajc dao se s velikim oduševljenjem na posao te svršio operu u određenom roku. Profesorski zbor ispitao je radnje svih učenika te je izjavio, da je Zajčeva glazba najbolja i vrijedna da bude izvedena. Podjedno je dosudio Zajcu srebrnu medalju. Ta je opera izvedena dne 4 V 1855 na pozorištu milanskog konservatorija.[1])

Zajc na Rijeci

Nakon svršenih nauka nuđalo se Zajcu raznih mjesta u Italiji, nu on radi obiteljskih prilika odluči, da se vrati na Rijeku, gdje je primio mjesto ravnatelja i koncertnog meštra kod gradskog kazališnog orkestra i učitelja gudačkih industrumenata na riječkom Filharmoničkom institutu.

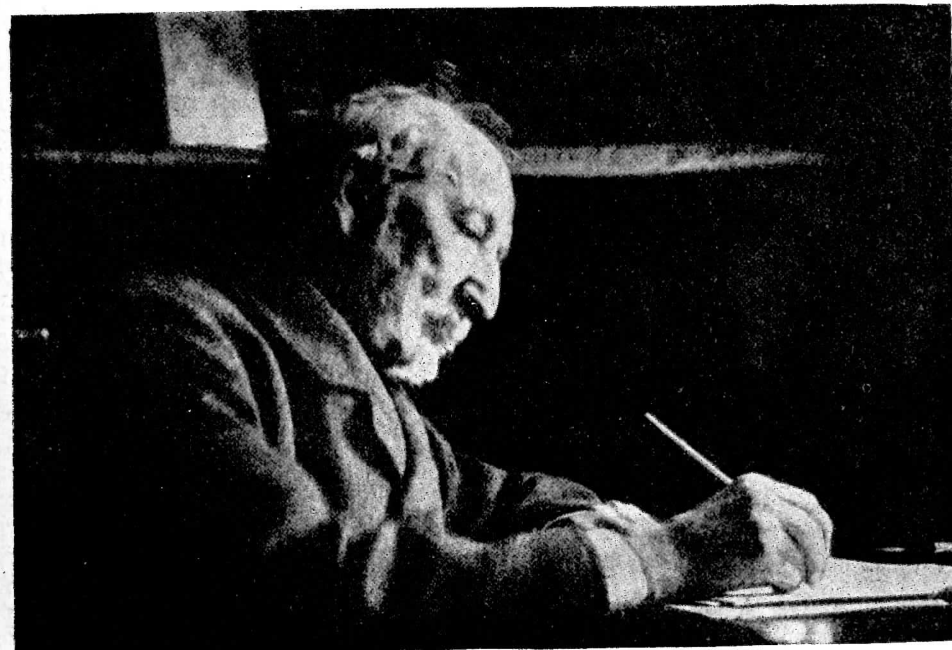
Na Rijeci se Zajc oženi sa Natalijom Jesenko, kćeri uglednog trgovca. Iz tog braka rodi se kćerka Nina, udata za kasnijeg odsječnog savjetnika Mladena Dolovčaka i Carmelo kr. šumarski nadsavjetnik, oba sada pokojna. U to vrijeme je Zajc mnogo skladao, a djela su mu izvedena velikim uspjehom. Komponirao je i tri opere i to: Amelija, Mesinska nevjesta i Adelija. Prva opera izvedena je u riječkom i u zagrebačkom kazalištu. Slušateljstvo je bilo zanešeno Zajčevom glazbom. Iz te periode potiče i Davidov psalam 31, koji se opetovano izveo u Zagrebu.

U vrijeme dok je Zajc djelovao na Rijeci, bila je tamošnja Hrvatska čitaonica žarište narodnog života. I Zajc je bio članom te ustanove, pa je za njezine priredbe uglazbio više komada, među inima i četvorku »Živila Hrvatska«. Šenoa dobro pripominje: »Za Zajčevog boravka na Rijeci odluči se i njegova budućnost. U njegovoj duši pojaviše se prvi znaci budućeg mu umjetničkog pravca. Stojeći na zemljištu hrvatskom, pojaviše se u Zajčevom srcu, koje je dosad po talijanskom taktu kucalo, prvi hrvatski glasovi.« Zajc je uvidio, da ne će na Rijeci, gdje nije bilo stalne opere ni konzervatorija, moći uspješno razviti svoj talenat. Zato odluči preseliti se u Beč, kamo je otputovao u oktobru 1862.

[1]) Vidi: August Šenoa: »Dva hrvatska glazbenika« (Vienac 1875).

Zajc u Beču

U vrijeme kad je Zajc došao u Beč, cvala je ondje osobito komična opereta, koja je punila kazališta. Kazališta osvojili su skladatelji opereta Jacques Offenbach i Dalmatinac Franjo Suppé. Vidjevši Zajc te uspjehe dao se na komponiranje opereta. Nu u prvo vrijeme nije našao onog razumijevanja, kojemu se nadao. Za prvu nuždu primio je mjesto učitelja za višu naobrazbu u pjevanju u društvo »Polihymnia«.

Zajc napiše g. 1862 operetu »Festa da ballo«, koja nije izvedena, jer je međutim impresario Lehmann propao. Kompozitor Suppé upozna međutim Zajca sa Treumannom, kazališnim poduzetnikom, koji sklopi sa Zajcem ugovor na više godina, da mu bude skladao operete. Oduševljen tim uspjehom Zajc doskora svrši operetu »Momci na brod«, koja bude izvedena u Karl-Theatru dne 15 XII 1863. Bečka publika primila je s velikim oduševljenjem. Sada Zajc sklada operete »Bračni vražičak«, »Lazzaroni«, »Bojsiska vještica«, »Mjesečnica«, »Majstor Puff«, »Župni sud« i druge, koje su se davale ne samo u Beču i u Zagrebu, nego i u raznim pozornicama Austrije, Poljske, Njemačke i Italije.

Zajčeve operete su s glazbene strane, po priznanju kritika, majstorska

djela te vrsti i mogu se usporediti sa djelima tadanjih priznatih operetnih kompozitora.[2])

U Beču je Zajc podržavao veze s hrvatskim đacima. Među tima bio je medicinar Ivan Dežman, koji je kod Zajca na Rijeci učio violinu. On je doveo u Zajčevu kuću hrvatske đake: Franju Markovića, Augusta Šenou, Milana Makanca, Ivana Zahara, Ladislava Mrazovića i Mirka Divkovića, sve darovite i narodno probuđene mladiće, koji su već kao đaci imali širok pogled na kulturne i političke prilike u domovini i nastojali Zajca predobiti za hrvatsku glazbenu umjetnost. Njihovu akciju poduprli su kasnije vladika dr. Josip Juraj Strossmayer i pjesnik Petar Preradović.

God. 1866 uglazbio je Zajc svoj popularni zbor sa bariton solom na riječi Franje Markovića »Zadnji časovi Zrinskoga« (U boj Op. 182) i to u slavu tristogodišnjice bitke kod Sigeta, a na uspomenu sigetskog junaka Zrinskoga. Tu je skladbu posvetio hrv. pjev. društvu »Kolo«, a izvelo ju prvi put akademsko društvo »Velebit« u Beču u svom koncertu od 7 VII 1866. Malo kasnije dolazi Zajc sa novim hrvatskim muškim zborom na riječi Ivana Zahara »Večer na Savi« (op. 183).

Zajčevo djelovanje u Beču i rad za našu narodnu stvar, pratio je Hrv. glazbeni zavod, koji ga je već na svojoj glavnoj skupštini god. 1867 izabrao svojim počasnim članom, pa je u svojim sjednicama raspravljao o tom, da se Zajc predobije za Zagreb. Počeli su pregovori, ali do sporazuma međutim nije došlo, jer je Zajc imenovanje u glazbenom zavodu spajao sa pitanjem namještenja kod hrvatskog kazališta u Zagrebu.

Međutim u Zagrebu počelo se javno zahtijevati, da se uvede opera. Tadanji predsjednik kazališnog odbora Franjo pl. Žigrović-Pretočki saglasio se s tim zahtjevom te pomišljao na Zajca. Žigrovićevo nastojanje doista je uspjelo, te je Zajc dekretom kazališnog odbora od 18 XI 1869 br. 275 imenovan ravnateljem opere uz dužnost, da polako stvori hrvatsku operu, a iste je godine imenovan ravnateljem i učiteljem glazbene učione hrv. glazb. zavoda.

I tako je bilo osigurano Zajcu mjesto u zagrebačkom kazalištu i glazbenom zavodu, pa se on početkom god. 1870 preselio u Zagreb.[3])

Zajc u Zagrebu

S dolaskom Zajca u Hrvatsku započinje i novo doba u povijesti hrvatske glazbene umjetnosti.

[2]) Vidi: Otto Keller: »Die Operette in ihrer geschichtlichen Entwicklung«. (Stein Verlag, Leipzig 1926).

[3]) Vidi: dr. A. Goglia: »Hrvatski glazbeni zavod 1827—1927.« str. 38 i sl. (Sveta Cecilija 1926. i 1927. te posebno izdanje).

Zajc kao ravnatelj opere odmah je organizirao orkestar, namjestio pjevače te doskora dovršio operu »Mislav« na libreto Franje Markovića. Premijera te opere bila je 2 X 1870. Bijaše to iza Lisinskijevih opera »Ljubav i zloba« i »Porin« (koji je izveden tek 2 X 1897) prva hrvatska opera.

U članku »K historiji hrvatske opere«[4]) čitamo ovo: »Danom rođenja hrvatske opere može se smatrati 2 X 1897, kadno je prvi put u hrv. kazalištu izvedena opera »Mislav«.

Kod ove premijere bilo je kazalište dupkom puno. Birano općinstvo odlikovalo je Zajca iskrenim i čestim povlađivanjem i izazivanjem na njegov plemeniti rad.

Zajc marljivo radi te sklada komade iz razne oblasti muzike. God. 1872 izlazi sa operom »Ban Leget« na libreto svog prijatelja Dežmana a 4 X 1876 bila je praizvedba njegove popularne opere »Nikola Šubić-Zrinski« na libreto Huge Badalića, u 3 čina i 8 slika. Uspjeh je bio velik te mu je pronio glas diljem cijele domovine.

Ova opera izvodila se najviše od svih opera. Ona se izvađa gotovo kod svake narodne svečanosti. Ogrizović veli: »Zrinski je postao nekim uskrsnim zvonom za narodna slavlja«.[5])

Zrinski izveden je na svim pozornicama Jugoslavije, zatim u Brnu, Pragu, Bratislavi, Plznju i Trstu.

God. 1874. bilo je otvorenje Hrvatskog sveučilišta. Za tu važnu zgodu napisao je Zajc više skladba, koje su se kod ove svečane zgode izvele, i to: Velika jugoslavenska uvertira za otvorenje sveučilišta«; »Vilinski dvori« i »Pjev hrvatskih đaka«.[6])

Dalnjih godina predaje Zajc niz opera: »Lizinka«, »Pan Tvardovski« i »Gospoje i husari« po libretima svog prijatelja I. E. Tomića; »Zlatka« i »Armida« po libretu Augusta Harambašića; »Kraljev hir« po libretu Harambašića i Stjepana Miletića; »Primorka« po libretu Ivana Trnskoga; »Seoski plemić« po libretu Stjepana Širole. Zadnja mu je opera »Oče naš« u jednom činu po libretu Julija Benešića.

Uz ovaj veliki skladateljski rad na polju hrvatske opere Zajc je za dvadeset godina kao ravnatelj opere iznio na pozornicu oko 50 najvećih svjetskih opera i uz to mnogo savremenih opereta. Ova Zajčeva djelatnost prestala je god. 1889, kad je Khuen Hedervari ukinuo našu operu.

[4]) Vidi: »Hrvatska pozornica« (1909 br. 5).

[5]) Vidi: dr. M. Ogrizović: »Hrvatska opera 1870—1890« str. 36.

[6]) Vidi: dr. A. Goglia: »Ivan pl. Zajc« str. 24.

Zajc je bio 37 godina ravnateljem glazbene učione (kasnijeg konzervatorija) Hrv. glazbenog zavoda te tehnički ravnatelj društvenih koncerata i produkcija, pa je on poznavanjem svjetske muzičke literature uveo novi smjer u sastavljanju rasporeda tih priredaba, a naročito u pogledu simfoničkih koncerata. Kao muzički pedagog odgojio je mnogo opernih pjevača i pjevačica, koji su djelovali ne samo u našem kazalištu, nego i na vanjskim pozornicama. Spominjem pjevače Raverku, Tercuzzi-a, Alfreda Šiffera, Ladislava Kornicera te pjevačice Levina Miles, Hermina Culifaj, Marija Přikril-Crnadak; Marija Freudenreich, Marija Vormastini, Izabela Šarer, Paula Varžicka i dr.

Zajc je podučavao i klavir i teoretske predmete. Dr. B. Širola učio je kod njega kontrapunkt, forme i instrumentaciju; prof. Josip Canić instrumentaciju a prof. Blagoje Bersa klavir i kompoziciju.

Uz to se je Zajc bavio i teorijom glazbe te je tečajem godina napisao više udžbenika.[7])

Uz opere skladao je Zajc i druge velike kompozicije. Kad se je god. 1888 o tristogodišnjici rođena pjesnika I. Gundulića spremalo na zagrebačkom kazalištu prvo prikazivanje njegove »D u b r a v k e«, izvorne pastirske igre u tri čina, komponirao je Zajc za tu pastirsku igru scensku muziku.[8]) Za priču »K r a s u l j i c a« na riječi Antonije Cvijić-Kassowitz napisao je Zajc god. 1910 melodramsku glazbu.

Spominjem dalje četiri velika oratorija:

1. S t a b a t m a t e r (op. 814) u dva dijela i 10 točaka za sopran, alt, tenor, bas, mješoviti zbor i orkestar.

2. I s u s o v o u s k r s n u ć e, religijozna kantata (op. 939), za sopran, alt, tenor, bas, mješoviti zbor, harfu, orgulje i veliki orkestar.

3. P r v i g r i j e h (op. 844), za razne solo glasove, mješoviti zbor i orkestar; i

4. O č e n a š (op. 905), u dva dijela i sedam stavaka za sopran, alt, tenor, bas, mješoviti zbor, harfu, orgulje i orkestar.

Veliki uspjeh su imale Zajčeve n a r o d n e k a n t a t e. Godine 1869 uglazbio je kantantu »I s t o č n a z o r a« na riječi Ivana Zahara (op. 210) za bariton odnosno bas, muški zbor i orkestar.

Godine 1875 iznese Zajc kantatu »D o l a z a k H r v a t a« na riječi A. Šenoe, za tenor, bariton, muški zbor i orkestar. Ova kantata se često izvađala kod svečanih zgoda tako na koncertu u velikoj dvorani Streljane dne 9 XI 1884 u slavu otvorenja Strossmayerove galerije slika.

[7]) Vidi: dr. A. Goglia: »Ivan pl. Zajc« str. 64.

[8]) Vidi: dr. A. Goglia: »Ivan pl. Zajc« str. 38. i »Dubrovačka prošlost« zbornik u čast M. Rešetara (Štamparija »Jadran«, Dubrovnik 1931), gdje se nalazi studija B. Širole: »Zajčeva muzika Gundulićeve Dubravke«.

God. 1902 bila je praizvedba velike kantate »H r v a t i i T a t a r i« na riječi Ferde Ž. Milera (op. 962) za muški zbor i orkestar na koncertu hrv. pjev. društva »Kolo«, dne 16 VIII 1902, kad je to društvo slavilo svoju četrdesetgodišnjicu.

Povodom proslave četiristote godišnjice hrvatske umjetne književnosti napisao je Zajc s v e č a n u k a n t a t u na riječi Ferde Ž. Milera (op. 975), za sopran, alt, tenor, bariton, bas, mješoviti zbor i orkestar.

Veliki je broj Zajčevih korskih davorija, poputnica i inih zborova. Popularne su poputnice: Zrinsko-Frankopanka, Poputnica Nikole Jurišića, Ustaj slavski rode, Himna Zvonimira, Diži se iz sna, Il sloboda ili smrt, Bojna slava i dr. te himna Živila Hrvatska.

Od drugih zborova, osim već spomenutih, priopćujem primjerice ove, koji su se najviše pjevali, a i danas pjevaju: Noćni stražari, Hrvaticam, Žumski car, Crnogorac Crnogorki, Zemaljski raj, Curičica mala, Lahku noć i dr.

Osim toga je Zajc skladao mnogo pjesama za jedno grlo uz pratnju klavira. Sve spomenute skladbe izvadjale su se u raznim glazbenim priredbama u Zagrebu i po cijeloj Hrvatskoj po strukovnim pjevačima i amaterima, pa su uvijek bile primljene velikim zanosom od općinstva.

Tim radom popunio je Zajc jednu prazninu, koja se osjećala na koncertnom podiju, gdje je do tada izbor domaćih kompozicija bio vrlo malen.

Uplivom tih zborova stvarali su se u Zagrebu i pokrajini razni pjevački zborovi, koja su izvađali te skladbe u svojim priredbama. To širenje muzičke kulture diljem Hrvatske opet je jedna Zajčeva zasluga kao skladatelja zborova.

U Zajčevo doba budi se narodna svijest, pa njegove davorije odjekuju kao trublja otpora i boja. I kao što je Ilirizam imao svoje budnice, tako je epohi teške borbe protiv mađarskog presizanja dao sadržaj Zajc sa svojim zborovima, budnicama i poputnicama. Njegovi su zborovi bili opća hrvatska narodna fanfara.[9])

Godina 1890 bila je vrlo važna u Zajčevu glazbenom radu glede obradbe naših pučkih popijevki. Od 8 do 11 marta boravio je u Zagrebu D i m i t r i j e A g r e n j e v S l a v j a n s k i sa svojom pjevačkom družinom, s kojom je u svojim koncertima vrlo uspješno izvodio ruske pučke i duhovne popijevke. On nam je otkrio snagu slavenske glazbe. Slušateljstvo bilo je iznenađeno jednostavnošću i ljepotom tih ruskih pjesama, a i na glazbene krugove su ti koncerti živo djelovali. Na poticaj prof. Vjek. Klaića sastalo se uz Zajca i Kuhača u Hrv. glazb. zavodu više glazbenika, da se dogovore, kako bi se pred hrvatski narod moglo stupiti s izvedbom naših pučkih popijevki, udešenih na način, kako je to s ruskim učinio

[9]) Vidi: dr. M. Nehajev: »Spomen slovo o Zajcu« (Sv. Cecilija 1925, str. 11).

Slavjanski. U kratko vrijeme riješeno je to pitanje u Hrv. glazb. zavodu priredbom dvaju koncerata. Kod toga je Zajc imao glavni udio, te je za te izvedbe udesio više pučkih popijevki.

Zajca je ushitila ova ideja, pa je već naredne godine napisao svoj »Novi svatovac«, veliku kantatu po hrvatskim pučkim napjevima za sole, zbor i orkestar (op. 711).[10])

S tim u vezi htio je Zajc prikazati historijski razvitak hrvatske umjetne popijevke, počevši od god. 1835 pa sve do najnovijeg vremena. Pod naslovom »Hrvatska pjesma« (op. 815), skladana god. 1893, povezao je Zajc u velikoj trilogiji hrv. umjetne pjesme te ih udesio za sola, gudački orkestar, klavir i harmonij. Ta trilogija ima da označi tri doba naše glazbe. I dio »Prvo cvijeće«, koji sadržaje prve ilirske budnice od Gaja, Livadića, Rusana i Hojka; II dio »Neuvelo cvijeće«, koji sadržaje izabrane pjesme Vatroslava Lisinskoga i III dio »Svježe cvijeće«, koji sadržaje najpopularnije Zajčeve popijevke.

U Zajčevom velikom glazbenom stvaranju treba istaknuti i njegove duhovne skladbe.[11])

Već na Rijeci skladao je spomenuti 31 Davidov Psalam te više orkestralnih misa a u Beču Strossmayerovu misu. Došavši u Zagreb razvio je na tom polju veliku djelatnost. Mnogo je utjecalo na taj njegov rad i to, što je on kroz 20 godina priređivao i dirigirao sve svečane mise u katedrali, a koje je izvodio Hrv. glazbeni zavod.

Od te vrsti glazbe imamo od Zajca dvije, »Missu solemnis« (op. 355), raznih Himna, Requiema, a naročito onaj P. Preradoviću, razne »Oče naš«; graduale, offertorium, benedictus, Ave Maria, dvije velike mise, veliku hrvatsku misu (op. 458) i dr.

Zajc zagrijan Cecilijanskim pokretom počeo je god. 1877 izdavati u Zagrebu zajedno sa Miroslavom Cugšvertom list »Sv. Cecilija«, koji još danas izlazi.[12])

Zajc je napokon u svojoj mnogostručnosti skladao također mnogo scenske muzike, a napisao je glazbu za više narodnih gluma, zatim više šaljivih skladba, pjesme za djecu i skladbe za pojedine instrumente.

Ovo veliko mnogostruko Zajčevo djelovanje uvijek se priznavalo. Mnogi gradovi izabraše ga za začasnog građanina, jugosl. Akademija znanosti i umjetnosti začasnim članom a sva skoro pjevačka i glazbena društva začasnim članom.

10) Vidi: dr. Antun Goglia: »Orkestralna muzika u Zagrebu« (Sv. Cecilija, god. 1934. 1935 i posebno izdanje str. 19).

11) Vidi: dr. A. Goglia: »Ivan pl. Zajc« str. 56.

12) Vidi: Milan Zjalić: »Crkvena muzika« str. 84. i sl.

Zadnjih dana svog života živio je Zajc povučeno u svom stanu stvarajući neoslabljenim oduševljenjem. Oko god. 1912 počeo ga ostavljati vid pa mu liječnici nisu mogli pružiti nikakovu pomoć. Još dvije godine čekao je Zajc, da mu se vid popravi, ali to nije dočekao te umro 16 XII 1914.

Iz predočenog vidi se, da je Zajc bio darovit, revan i marljiv skladatelj. U vremenu od skoro 60 godina dao je 1200 glazbenih djela. On je stvorio hrvatsku operu sa stalnim orkestrom, on je kroz niz godina položio temelj prvorazrednom opernom repertoaru, on je reformirao glazbenu učionu Hrvatskog glazbenog zavoda i odgojio mnogo pjevačica i pjevača, on je složio mnogo orkestralnih, vokalnih i instrumentalnih djela i napokon obogatio našu crkvenu muziku.

U Zagrebu nije se nikada propustilo, da se stanovite važne zgode u Zajčevu životu svečano ne proslave. Tako je god. 1880 svečano proslavljena dvadeset i pet godišnjica one večeri, kad je Zajc prvi puta dignuo dirigentski štapić. U kazalištu bila je dne 11 V svečana predstava, za koju je Zajc priredio svoju novu operu »Pan Tvardovski«. Poslije predstave priredilo je hrv. pjev. društvo »Kolo« serenadu. Povorka s bakljama a na čelu glazba došla je do Zajčeve kuće, gdje je »Kolo« otpjevalo prigodnu himnu spjevanu po I. E. Tomiću a uglazbenu od Đure Eisenhutha. Na pozdrav Milana Krešića Zajc je odvratio: »Ne mogu mnogo govoriti, srce mi ne da. Hvala Vam. Hrvat sam bio, Hrvat jesam i ostat ću do groba«.

Isto se god. 1895 svečano proslavila dvadeset i pet godišnjica Zajčevog umjetničkog djelovanja u Zagrebu; god. 1907 sedamdeset i šest godišnjica Zajčevog života i dovršenje njegovog 1000 opusa, a god. 1911 Zajčev osamdeseti rođendan.

Poslije njegove smrti proslavila se god. 1925 10 godišnjica njegove smrti a god. 1931 stogodišnjica njegova narođenja. Potonja zgoda osobito se svečano proslavila po svim glazbenim ustanovama u Zagrebu.[13])

Ljetos pak komemoriramo dvadeset i pet godišnjicu njegove smrti.

(Nastavit će se)

13) Vidi: dr. A. Goglia: »Ivan pl. Zajc«, str. 65.

Ivan Ulčnik:

MILAN ŠEPEC-GRIČANIN

Nekoliko sjećanja prigodom proslave njegovog 25 godišnjeg umjetničkog djelovanja

Nezapaženo godine prolaze. Gotovo ne bi čovjek to ni opazio, kad se ne bi sjetio prošlosti. Uspomene nas vežu s onim što je bilo. Uspomene su često neugodne, manje ima ugodnih, a to najbolje znadu naši kazališni umjetnici. Mnogi neupućeni mislili bi da su uspomene teaterskih ljudi naj-

ljepše, a pogotovo kod onih, koje na daskama vidimo uvijek vesele i raspoložene. Da! »veseli« su i »raspoloženi«, jer taj čas moraju takovi biti. Jadi i nevolje odvijaju se iza kulisa, te za njih javnost ne zna. Tih je dosta često i previše. I najidealniji umjetnik morao bi često očajavati, kad ne bi bilo onog svetog poziva: Umjetnosti, srca i duše.

Doskora će minuti 25 godina što su zaredale mnoge kazališne uspomene jednog Zagrepčanina nama svima dragog Milana Šepca.

Mi smo u »Zagrebu« već spomenuli kako na zagrebačkom kazalištu rođeni Zagrepčani nažalost ne uživaju one prednosti, koje bi ih na rođenoj

grudi svakako pripadale. Pogotovo morao bi se uzeti obzir na one naše umjetnike, koji savjesnim i požrtvovnim svojim radom neumorno pridonose sve da tako uzveličaju tradicionalnu umjetnost zagrebačkog kazališta. Nedvojbeno među takove sile spada i naš Milan Šepec. Mi mu iz našeg zagrebačkog srca i s ponosom posvećujemo ove retke, u kojima ćemo našim čitateljima Zagrepčanima, te svim ostalim, prikazati ugodne i neugodne uspomene, koje su Milana kroz prošlih 25 godina pratile u njegovom umjetničkom radu.

Milan Šepec rodio se u Zagrebu u kući broj 6 na Mlinarskim stubama, dakle na istočnom obronku naših gričkih Gorica. Otac mu Ivan bio je tapetarski obrtnik, poznat kao čestiti zagrebački purger. Umro je 1927 godine. Po svršenoj nižoj realci i trgovačkoj akademiji odlučio se Milan da bude »beamter«. Zato je položio tada obligatni ispit iz državnog računoslovlja. Već kao đak srednjih škola pjevao je svojim ugodnim glasom kod misa u crkvi Sv. Katarine, te u »palancegerskoj« kapelici (bolnica Milosrdne braće). Čuli smo ga u velikom tjednu pjevati lamentacije u Prvostolnoj crkvi. Kao đak član je đačkog pjevačkog društva »Javor«, a kasnije sudjeluje i u »Kolu« i »Krešimiru«.

Nakon svršene trgovačke škole dobi Milan mjesto kod Računarskog ureda tadanje Zemaljske vlade. Kako mu je Božja providnost dala lijep glas — tenor, u njem se porodi volja za kazališnim zvanjem. Milan započme nauke u pjevanju. Najprije u Glazbenom zavodu kod Rosenberg-Ružića. Kasnije se usavršuje kod opernog pjevača Jana Ouřednika i bečkog profesora Rainera.

Godine 1915 na 12 travnja priređena je kazališna predstava u dobrotvorne ratne svrhe, pod pokroviteljstvom hrvatskog bana baruna dra Ivana Škrlca. Na toj predstavi nastupila je najprije plesačica Mira Schnur, zatim četveropjev sastavljen od: Maje de Strozzi, Marte Pospišil-Ivanove, Armina Armidia i Toše Lesića. Na glasoviru je pratio S. Stančić. Nakon toga davala se Offenbachova opereta »Zaruke uz svetiljke«.[1]). U ovoj opereti nastupa Milan Šepec prvi puta na pozornicu u ulozi zakupnika Petra. Iz razloga što je bio namješten u javnom uredu, ne nastupa pod

1) Offenbachovom operetom »Zaruke uz svetiljke« započela je hrvatska opereta na zagrebačkom kazalištu 8 studenoga 1863. Operetu uveo je tadanji kazališni upravitelj Josip Freudenreich. »Narodne Novine« od 7 studenoga 1863 javljaju da će se »sutra u nedjelju davati: »pèrva francezka opereta u hèrvatskom jeziku, pèrvi put: „Svadba kod svietiljkah" šaljiva pievoigra (opereta). Polag francezkog preveo J. Freudenreich, glazba od J. Offenbacha.«

Ovu operetu nazivali su također »Svatba kod sviečicah«. Operetom je dirigirao Antun Švarc. Ulogu zakupnika Petra pjevao je Zagrepčan Franjo Bau. Ženske uloge pjevale su Norvegova, Travenićeva i Višnjićeva. »Agramer Zeitung« od 9 studenoga 1863 piše da su glumci u kratko vrijeme naučili uloge. Predstava je dobro uspjela. Kuća je bila puna. Na koncu predstave Freudenreich je oduševljeno pozdravljen.

imenom Šepec, već kao Milan Gričanin. U istoj predstavi prvi puta nastupile su kao operetne pjevačice naša sadanja dramska umjetnica Greta Kraus i Martina Blažeković. Operetom dirigirao je tadanji kazališni dirigent-korepetitor Stanko Stražnicki. Redatelj bio je Ivo Raić.

O toj dobrotvornoj predstavi piše »Obzor« od 13 travnja 1918. Za operetu kaže, da je već izblijedila, puna je naivnosti i prostodušnosti. Općinstvo upoznalo se je sa nizom mladih simpatičnih pjevača. »Obzor« dalje primjećuje, da makar je naivnost tih mladih lica u komadu priječila da se istaknu individualne sposobnosti mladih umjetnika, ipak nam je drago što smo ih upoznali. Očekuje se, da ćemo ove mlade sile moći doskora pozdraviti u zahvalnijim ulogama.

»Agramer Zeitung« od 13 travnja 1915 piše da si je Milan Gričanin u glavnoj muškoj ulozi operete dao mnogo truda, da ju što bolje izvede. Greta Kraus je nastupila s lijepim glasom i izraženom sigurnošću, dok joj je Martina Blažeković jako dobro sekundirala.

Na 15 svibnja 1915 vidimo Milana opet na pozornici u Strausovoj operi »Salomi«. Pjevao je ulogu drugog Nazarenca. »Narodne Novine« od 17 svibnja 1915 među ostalim spominju Gričanina (Šepca) te ističu da je bio potpuno na svom mjestu. U »Salomi« nastupio je Milan iste sezone nekoliko puta.

Iz ovih novinskih kritika razabiremo, da je naš Milan već prije 25 godina shvatio zvanje, kojem se je kasnije sa toliko ljubavi i uspjeha posvetio.

U isto vrijeme kada Milan započinje s kazališnim nastupima, ustraja se u Varaždinskom kazalištu opereta. Glavna zasluga za taj pothvat ide tadanjeg varaždinskog velikog župana Stjepana pl. Beloševića, a ne manje i podžupana Ljudevita Gaja, koji su iskreno nastojali da Varaždinci dobiju dobru operetu. Sve im uspijeva, ali je neprilika s tenorom. Taj im fali. Veliki župan Belošević obrati se na Šepca, te ga sklone do otiđe u Varaždin. Istovremeno bude kod zemaljske vlade ishođeno Šepčevo premještenje iz Zagreba kr. županijskoj oblasti u Varaždin.

Na 23 siječnja 1916 nastupa Milan u varaždinskom kazalištu u opereti »Umjetnička žica« od Eislera. Ravnatelj i kapelnik varaždinske operete bio je Andrija Mitrović. U Varaždinu je Milan Šepec proboravio tri godine. Sam priznaje, da su mu varaždinske uspomene najugodnije. Uz poznatu našu umjetnicu Ančicu Mitrović, te ostale glumce Milan je lijepo napredovao u pjevanju i glumi. Ozbiljno se spremao za kasniji nastup na zagrebačkoj pozornici.

U Varaždinu bio je Milan ljubimac općinstva isto tako, kao što je danas zagrebačkog. Svaka predstava bila je za Milana maleno slavlje. Zgodan, živahan, a već dobar operetni tenorista, jasno je da su ga Varaždinci zavolili, a osobito Varaždinke. Bilo je na pretek cvijeća i ostalih darova, a desilo se i po koje ljubavno pismo, čak i »krvlju« pisano.

Dok naš Milan proživljava najljepše varaždinske uspomene (makar u godinama svjetskog rata), zagrebačko kazalište muči se s pitanjem operetnog tenora. Naše kazalište ima taj slučajan udes, da su mu ponajbolji operetni tenori uvijek bili Zagrepčani. Sa strancima nije bilo mnogo sreće. Kod prve hrvatske operetne predstave pjeva Franjo Ban, sin našeg gornjeg grada. Iza njega dolazi Josip Plemenčić. Tko da zaboravi našeg dragog Zvončega Freudenreicha, čiji nastupi u operetama: »Ptičaru«, »Nadrudaru«, »Don Cezaru« te ostalim, još su nam i danas u najljepšoj uspomeni. Na žalost Zvonček nas prerano zauvijek ostavi. Iza Freudenreicha ispunjuje nam operetu tenorista Zagrepčanin Zvonimir Strmac. Dobro se sjećamo njegove vanredno lijepe pojave, krasnog glasa i igre. Na žalost i to ne potraja dugo. Zlosretni usud smrti prerano nam Strmca otme i to još u tuđini...

Strmca nasljeđuje opet Zagrepčanin: Muk de Jarić, ali na kratko vrijeme. Tako se godine 1919 zagrebačko kazalište nalazi opet u neprilici za operetnog tenora. Traže ga i nađu opet u Zagrepčaninu Milanu Šepcu, ali ne u Zagrebu, već u Varaždinu. Milanovi uspjesi na Varaždinskoj opereti pročuli se i u Zagrebu. Zagrebačka kazališna uprava pozivlje Milana da nastupi u Zagrebu. Milan se nerado dijeli od Varaždinaca, koji ga tako toplo primiše. Ali težnja za napretkom kao i čežnja za rodnim gradom nadvlada i Milan se odazivlje.

Na 4 svibnja 1919 nastupa Milan na našoj pozornici u Nedbalovoj opereti »Poljačka krv«. Pjevao je ulogu grofa Baranskia. Na 6 lipnja 1919 vidimo ga u »Pagliaccima« gdje pjeva harlekina. U početku je Milan nastupao kao gost. Zagrebačko općinstvo simpatično primilo je novog operetnog tenora, pa ga uprava već u slijedećoj sezoni stalno angažuje. Isto tako iskreno prigrliše Milana i stariji operetni drugovi: Polakica, Hajmanica, Grund, Bojničić i Binički.

Od 4 svibnja 1919 Milan Šepec je neumoran član zagrebačke opere i operete, da nam se odonda nikada ne otuđi. Milan Šepec je primao laskave ponude i stranih kazališta, Beča i Berlina, ali on se tome ne odazivlje, već ostaje vjeran svom na svome. To je osobita odlika Milana Šepca, koju mu mi rado priznajemo.

A šta da kažemo o djelovanju Milana Šepca na zagrebačkoj opernoj i operetnoj pozornici. U čemu je bio najbolji? Koje uloge su najmilije? Ni sam Šepec ne može da nato odgovori. U prošlih 25 godina nastupio je do 3.500 puta. Pjevao je glavne uloge u svim do sada izvedenim operetama. Svaku, pa i najmanju ulogu, Šepec je prikazao zdušno, te joj dao sve što mu je pružila mogućnost. Na pokusima i predstavama bio je točan. Gotovo se i ne sjeća, da bi kada manjkao, pa ni onda kad bi možda zato bilo i

opravdanog razloga. Savjesnost Milana Šepca tako je daleko išla, da je na dan nagle smrti svog oca (27 kolovoza 1927), kada je zakazana opereta »Orlov«, koja se u zadnji čas nije mogla otkazati, a zamjene nije bilo, s iskrenom boli u srcu za izgubljenim ocem, nastupio u opereti i otpjevao svoju ulogu, prem su mu od teške žalosti navirale suze. Tolika požrtvovnost u dužnosti gotovo je jedinstvena!

Ovu besprimjernu požrtvovnost našeg Šepca zapazio je blagopokojni operni ravnatelj Nikola Faller. Faller je sabirao kazališne oglase, te ih po sezonama u knjige dao uvezati. Kazališni oglasi sadržavaju mnogo zanimivih podataka, pa su vrlo koristan prilog prošlosti našeg kazališta. Sabrani su od godine 1870, a čuvaju se u kazališnom arkivu. Na sačuvanom oglasu operete »Orlov« od 27 kolovoza 1927 napisao je Faller ova opasku: »U m r o j e o t a c Š e p e c o v, a o n j e i p a k v e č e r a s p j e v a o.«

Svršetkom 1923 godine preseljena je opereta u veliku dvoranu stare Streljane u Tuškancu. Na 26 prosinca 1923 započelo se sa operetom »Mikado«. Streljana, koja je danas vrlo dobra za kinematograf, bila je isto toliko loša za pozornicu. Sve je bilo što no se kaže zbito od dasaka, propuha i tjesnobe na pretek. U takovom »kazalištu« morao je Šepec da bude glavna sila. Gotovo je po 30 puta u mjesecu nastupao, ne uzevši u obzir još i operne predstave u Velikom kazalištu.

Na 3 svibnja 1925 davala se opera »Faust«. Na toj predstavi nastupio je Šepec kao Siebel. Do tog vremena ulogu Siebela uvijek je pjevala pjevačica. Šepec je bio prvi muškarac, koji je na našem kazalištu u toj ulogi nastupio.

Izim spomenutog kazališnog rada Šepec često nastupa na zagrebačkoj radiostanici. Sa veseljem ga slušamo kada nam zapjeva tako omiljelu Prejčevu pjesmu »Vu plavom trnaci« te ostale domaće popevke. Naša društva nikada ne zaboravljaju Šepca da im bude mamac za njihove zabave. On se uvijek rado odazivlje, a njegov pijev oduševljava.

Sav taj savjestan i marljivi umjetnički rad Milana Šepca nije nailazio na dovoljno priznanje tamo, gdje bi se to moralo najčešće odraziti — kazališnoj upravi. Povišice za Šepca nije bilo, jer su uvijek manjkale — budžetske mogućnosti, valjda zato što je domaći sin — Zagrepčanin. Dapače se je u posljednjim godinama događalo, da je Šepec bio na najbezobzirniji način zapostavljen. Bezrazložno oduzete su mu uloge i davane nekim nadošlim sretnicima, dakako — iz vana. Mi Zagrepčani to zapažamo i ovdje iznašamo, i tražimo da se Zagrepčanina Milana Šepca u Zagrebu nikom za volju više nesmije — zapostavljati . . . ! Moguće bi Šepec više vrijedio da je iz naše sredine otišao — u tuđinu. Tada bi se sigurno cijenila njegova prava vrijednost.

Milan Šepec proslavit će 15 veljače svoju 25-godišnjicu u opereti »Orlov«, kojom će prigodom dirigirati u čast jubilarcu ravnatelj opere g.

Baranović. Potpuno se nadamo, da će Zagrepčani kao i ostali štovatelji našeg jubilarca ovu predstavu posjetiti. Naša prisutnost bit će najzahvalniji izraz ljubavi i poštivanja koje gojimo spram našeg odličnog — Zagrepčanina — i našeg vrijednog člana Milana Šepca.

Sakupimo se dakle 15 veljače u kazalištu (na Trgu Kralja Aleksandra), da iskreno pozdravimo našeg Milana!

Neka živi naš dragi svečar Milan Šepec!!!

KAKO JE NASTALO „DRUŠTVO ZA SPASAVANJE" U ZAGREBU

O trideset-godišnjici njegovog osnutka 1909—1939

Rijedak je dan, ili bolje rečeno sat, kad se ne vidi jurnjava auta »Društva za spasavanje« po zagrebačkim ulicama. Žuri, žuri mu se, jer spasava zdravlje i živote ljudi. Bezbroj bolesnika, ranjenih i nemoćnih smještava to par excellence humanitarno društvo, u bolnice, sanatorije i prevaža ih opet kao rekonvalescente kući. Ima li što plemenitijega od svrhe toga društva! Pa ipak ima malo ljudi, koji bi znali kako i kad se javilo ovo društvo. Niti samo Društvo za spasavanje — prema svojim izvještajima — kao da malo o tom znade. Stoga evo sada, kad ono slavi svoju 30-godišnjicu, pišemo mu ove retke u spomen i na diku!

*

Snažnim korakom, kojim je naš dragi grad Zagreb stupao u svojem razvoju i proširivanju, a time je i promet u gradu bivao sve veći i živahniji, nije čudo, da se dešavale česte prometne nezgode, a da ne govorimo o onima, koje se zbivale u kućama, nemarom i neoprezom ljudi. A što je bilo najgore, nije se često mogla naći liječnička pomoć, pa je tako stradao mnogi život. Doista se mislilo i tražilo kako bi se uredila neka institucija, koja bi postradalima pružala brzu i valjanu pomoć.

Doista je u Zagrebu bilo sprema za slučaj nezgoda, ali to sve nije zadovoljavalo potrebama. Na svakoj redarstvenoj stražarnici bila su ručna kola za prevoz bolesnika i škrinja s ljekovima, instrumentima i bandažama, dok su opet u vatrogasnom spremištu bila velika sanitetska kola (za dva bolesnika), a u gradskoj bolnici na Zelenom brijegu bila su opet kola za prevoze infekcioznih bolesnika. To je sve bilo spremno, barem u malom stilu, ali nije bilo za to spremnog i izvježbanog osoblja. Tako je to bilo g. 1909 glede brze pomoći u nezgodama i bolestima.

U to vrijeme, mnogo se o tim prilikama govorilo u Zagrebu, mnogo prigovaralo, a još više iznašale razne ideje, kako da se tomu doskoči.

Dašto i u družbi Braće Hrvatskog Zmaja bilo je to pitanje vrlo aktuelno, u kojem se osobito isticao zamjenik vel. meštra dr. Velimir Deželić st. On je bio dobro upućen u blagotvorni rad bečkoga društva za spasavanje, koje ga je za njegovih studija u Beču naročito zanimalo. S druge je opet strane tadanji vel. meštar B. H. Z. E. Laszowski mnogo dolazio u dodir sa gradskim kot. liječnikom — pokojnim dr. Milanom Figatnerom, pa tako su i Deželić i Laszowski i zajedno s njima o tom mnogo dogovarali. Dr. Figatner dobro je bio upućen u uredbe bečkoga »Rettungsvereina«, jer je kao medicinar u Beču bio kao volonter u službi istoga, a pokazivao je veliku volju za osnutak slične uredbe u Zagrebu.

Dok je sve to bilo samo dogovaranje i razgovori, koji bi bili bogzna kada rodili željenim plodom, evo desio se je težak slučaj — nezgoda, koja je dala pravi impuls ostvarenju plemenite ideje: »Društvo za spasavanje«. Dne 13 rujna 1909 polazio je E. Laszowski sa svojom suprugom k svome drugu i prijatelju dr. Deželiću kući, da se s njime oprosti, jer je morao u sanatorij u Klaićevoj ulici, u svrhu operacije slijepog crijeva. Bilo je to poslije podne. Malo časaka prije njegovog dolaska k dr. Deželiću, pala je s drugoga kata rečene kuće Katarina Hedrich, supruga tada poznatoga socijaliste, okliznuvši se kod pranja prozora. Kako je pala na pločnik, zadobila teške unutarnje ozljede. Prenesoše je u vežu kuće, gdje je na tlu ležala boreći se sa smrću. Tako je ležala više od jednoga sata, dok je stigao liječnik, a tad je prevezena u bolnicu. Kako je bila veža mračna, uskoro ju je Laszowski pogazio. Taj užasan prizor, to hroptanje umiruće žene, silno se kosnulo Laszowskoga, koji je o tom užasnom slučaju dugo razgovarao s dr. Deželićem. Dašto, to je dalo povoda opravdanoj i oštroj kritici zagrebačkog općinstva.

Boraveći Laszowski u sanatoriju, mnogo je razgovarao o tom sa tamošnjim liječnicima dr. Jokovićem i dr. Begnom, i sastavio predlog, koji je naumio izložiti meštar. zboru B. H. Z., da se pokrene i oživotvori Društvo za spasavanje.

Predlog Laszowskoga iznesen je u meštar. zboru B. H. Z., a sadržavao je slijedeće: da se pozovu na dogovor zdravstveni odsjek zem. vlade i grada Zagreba, vojničke oblasti, svi privatni liječnici, ljekarnici, uprave bolnica, sanatorija i rodilišta, društva, okružna blagajna, Crveni križ, zagrebački Kaptol i svi ugledni zagrebački građani, na kojemu bi se dogovoru stvorio konkretan predlog, kako da se u Zagrebu osnuje toli potrebno društvo za spasavanje: a) da se izabere odbor za izradu pravila i društvenog poslovnika, da se ta pravila što prije potvrde i stupe u krepost; b) da se prema dogovoru odmah pristupi provizornomu realizovanju; c) da se namaknu potrebna sredstva; d) da se poradi, kako bi se odmah sa svake strane pružila pomoć nastradalima.

Taj je predlog iznesen na sjednici mešt. zbora B. H. Z. 6 listopada, te je u cijelosti jednoglasno prihvaćen. Već slijedeći dan uslijedio je obrazloženi poziv svim društvima, kooperacijama, oblastima, liječnicima, ljekarnicima, bolnicama, sanatoriju i privatnicima, da u subotu 16 listopada u 8 sati na večer izašalju svoje zastupnike na zbor i dogovor u klupsku dvoranu svratišta »Tri gavrana« u Jurišićevoj ulici, gdje će se raspravljati o osnutku Društva za spasavanje.

9 listopada pošao je Laszowski k gradonačelniku dr. Milanu Amrušu, da i njega moli za suradnju. Načelnik je odgovorio, da ima i sam plan za osnutak neke ruke društva za spasavanje, koje bi bilo spojeno s vatrogasnim društvom, tim više, jer ovo da ima sve potrebne sprave za to, ali ujedno i reče pogledom na nastojanje družbe B. H. Z.: »Delajte — ali ne dojdite blizu gradu, ne dobite niš«! Slabo utješljive riječi!

15. listopada opet je Laszowski konferirao sa protomedikom dr. Thallerom, koga je oduševila ova ideja i nastojanje BHZ, da se osnuje Društvo za spasavanje, te je obećao izdašnu preporuku i zagovor kod bana i zem. vlade, a sam se izjavio pripravnim pomagati ovo nastojanje zborom i tvorom. Isto je tako to povoljno primio i dr. Havliček, koji je baš u taj čas bio kod dr. Thallera. Od građanstva osobito su za to bili oduševljeni Ž. Kraut, M. Maravić, A. Zeininger i mnogi drugi.

Dr. Joković dao je Laszowskomu vrlo dobre upute, naročito da Društvo za spasavanje ima biti skroz samostalno, a nikako, da bi se primjerice učinilo ovisnim o Crvenom križu ili o vatrogasnom društvu. I tadanji zborni zapovjednik u Zagrebu, podmaršal Rade Grba vrlo se oduševio za ovo nastojanje BHZ i uvidio važnost i potrebu osnutka Društva za spasavanje i njegovoga djelovanja u miru i ratu. Pak i šef saniteta kod zbornoga zapovjedništva dr. Tausig, bio je očito zadovoljan, te se izrazio pripravnim ući u privremeni odbor toga novoga društva.

Dne 16. listopada, u 8 h na večer sastao se veliki zbor na urečenom mjestu, da vijeća o potrebi osnutka »Društva za spasavanje«, i da izabere privremeni odbor. Osim pretstavnika družbe BHZ zastupana su tu bila društva: Dobrotvor, Merkur, Automobilski klub, Gostioničarski savez, Dobrotvorni Stolček, Zanatlijsko pomoćno društvo, Uboški dom, Zbor liječnika, Crveni križ, I. Hrv. sklizalačko društvo, Vojno potčasničko društvo, Ćirilo-metodski zidari. Od oblasti bili su sa strane zbor. zapovjedništva dr. Hugo Tausig, gradski fizik dr. Figatner, dr. Signjar i drugi mnogi liječnici i uglednici.

Zbor je otvorio Laszowski, zamolivši dr. Figatnera, da obrazloži potrebu osnutka Društva za spasavanje. Ovaj je razložio neophodnu potrebu osnutka ovoga društva, iznio potrebe društva i potrebna sredstva. Komparirao je prilike Beča g. 1881., u času kad je grof Wilček osnovao »Wie-

ner Retlungsverein«, sa prilikama Zagreba g. 1909., koje su kud i kamo bile bolje s pogledom na zdravstvo i opremu za pomoć postradalima, nego li su g. 1901. bile one u Beču. Ocrtao je nadalje, koja i kolika bi sretstva to društvo trebalo, i kako bi se ovo moglo opskrbiti liječnicima i izvježbanim osobljem.

Konačno je izabran odbor za sastavljanje pravila »Društva za spasavanje« i to: Ivan Ancel, Adolf Uhrlich, dr. Milan Figatner, Mirko Goranić, dr. Roko Joković, dr. Vladimir Katičić, Ante Kontak, dr. A. Kuhar, dr. Antun Lang, dr. D. Mašeg, dr. Lav. Schick, dr. Ignjat Šoller, dr. Drag. Schwarz, dr. H. Tausig, i E. Laszowski. Sazivanje sjednica toga odbora povjereno je na predlog dr. I. Kosirnika i dr. Figatnera družbi BHZ.

Dne 21. listopada prvi put se taj odbor sastao u Kamenitim vratima, u dvorani I. kata. Laszowski bude izabran predsjednikom, a dr. Figatner tajnikom. Laszowskomu je povjerena redakcija pravila po osnovi, koju je predložio dr. Figatner. Već 25. listopada mogao je odbor primiti osnovu pravila, koja su dalje pretresivana 21. listopada i 11. studena, kad je zaključeno, da se pravila podnesu zem. vladi na odobrenje. U tu svrhu su pravila tiskana te potpisana po predsjedniku i tajniku i onda u 3 primjerka podastrta zem. vladi. Potvrda pravila uslijedila je po kr. zem. vladi, odj. za unut. poslove 1. prosinca 1909. pod br. 66.677, i na sjednici privremenog odbora 10. prosinca primljena su na znanje. Ustanovljen je tad i dan konstituiranja »Društva za spasavanje«, i to na predlog A. Kontaka na d a n 21. p r o s i n c a u 5h poslije podne u dvorani gradske vijećnice. Određeni dnevni red bio je: 1. Izvještaj privremenoga odbora, 2. Izbor upravnoga vijeća, 3. Eventualia.

Naručeno je 5000 otisaka pravila, koja su štampana u tiskari Albrecht (zakupnik Mile Maravić), uz cijenu od 164 krune!

Kao kandidati za upravno vijeće Društva za spasavanje postavljeni su sa strane odbora: Franjo Arnold ili Milivoj Crnadak, ili dr. Ljudevit pl. Josipović, dr. M. Figatner, dr. Kuhar, biskup Premuš, Gustav vitez Pongratz, Drag. Turković, grof Gjuro Oršić ili grof Emil Kulmer, Janko Holjac, dr. D. Mašeg, E. Laszowski, dr. Svet. Šumanović i Ante Kontak.

Konstituirajuću skupštinu otvorio je Laszowski oduljim govorom. Tajnik dr. Figatner najprije je pročitao pozdravnu brzojavku bečkoga »Rettungsgeselschaft«, a iza toga društvena pravila. Tad je izabrano upravno vijeće i to: dr. Kuhar, dr. Figatner, I. Holjac, grof E. Kulmer, dr. Mašeg, A. Kontak, Pongratz, Premuš, D. Turković i E. Laszowski, i to na 3 godine.

Načelnik dr. Amruš oduševljeno je pozdravio upravno vijeće, te toplo pohvalio nastojanje družbe BHZ oko osnutka ovoga vrlo korisnoga društva, te izreče veliku nadu i očekuje znatan uspjeh novom društvu, budu

li BHZ i nadalje radili u njemu. Dr. Amruš je tad popravio svoju prvu izjavu.

F. Budicki ponudio je novom društvu u slučaju potrebe na raspolaganje svoj auto. Konačno je predsjednik privremenoga odbora Laszowski pozvao izabrano upravno vijeće na 28. prosinca u Kamenita vrata, u svrhu konstituiranja, t. j. radi izbora predsjednika, tajnika, društvenog liječnika i pravnog savjetnika.

Na toj sjednici izabran je grof Kulmer predsjednikom, dr. D. Mašeg podpredsjednikom, E. Laszowski tajnikom, Š. Aleksander blagajnikom i dr. Šumanović pravnim savjetnikom.

Time je misija BHZ oko osnivanja »Društva za spasavanje« dovršena. Zmaj je učinio svoje za mili hrvatski Zagreb. »Novosti« od 17. kolovoza 1910., kad je već Društvo za spasavanje živo počelo raditi, donijele su slijedeću vijest: »Čestitamo i ovom zgodom našoj vrloj Braći Hrvatskoga Zmaja koja su to Društvo za spasavanje svojim energičnim djelovanjem privela životu! Crescat floreat«!

Kad se navršila 20-godišnjica »Društva za spasavanje«, proslavila je Družba BHZ taj dan 16. listopada 1929. predavanjem u Kamenitim vratima i postaviše na Prilazu br. 23 spomen-ploču s natpisom: »Ovdje se rodila 13. IX. 1909. odluka osnutka »Društva za spasavanje« u Zagrebu, koje u život privedoše »Braća Hrvatskoga Zmaja« 16. X. 1929.

Z. B. O.

IZVANREDNA SKUPŠTINA »DRUŠTVA ZAGREBČANA«

Nakon sporazuma i osnivanja Banovine Hrvatske neki članovi našega društva smatrali su potrebnim, da se članstvu dade prilika, da u današnjim izmijenjenim prilikama izabere novu društvenu upravu. Tako je došlo do ostavke starog upravnog odbora i do saziva izvanredne glavne skupštine, koja je održana Gradskoj vijećnici na dan 10. prosinca 1939.

Nakon obavljenih formalnosti, otvaranja skupštine, prešlo se na jedinu točku dnevnoga reda: na izbor upravnog odbora. Kandidatska lista bila je jedina sa nosiocem dr. Tomom Cuculićem, dosadanjim predsjednikom. Nakon obavljenog izbora proglasio je predsjedajući dr. Cuculić Tomo, izabranu slijedeću kandidatsku listu:

Predsjednik: dr. Tomo Cuculić, odvjetnik. **Upravni odbor:** Brusina Branko, financ. savjetnik u m., Devide dr. Franjo, odvjetnik, Nikolić Mi-

hovil, glavni ravn. Osig. zadruge »Croatia«, Smičiklas Janko, senzal, Steinbauer Pavao, činovnik GEC, Stiegler Stjepan, gradski senator, Stipetić Ing. Đuro, profesor sveučilišta, Šeringer Branko, gradski senator, Vidoni Josip, građevni poduzetnik, Werner Ivan, mesarski obrtnik. **Zamjenici:** Faber Franjo, tvorničar, Hartl Ivan, trgovac, Jurković Rudolf, gradski građ. pristav, Kralj Milan, knjigotiskar, Kovačić Slavko, upravitelj tiskare, Kresnik Milan, stolarski obrtnik, Kučinić Viktor, limarski obrtnik, Reputin Đuro, fotograf. **Nadzorni odbor:** Albrecht Miroslav, ravnatelj I. hrv. štedionice u m., Fröbe Juraj, privatni činovnik, Stunković Teodor, bankovni ravnatelj. **Zamjenici:** Jurčec Viktor, otpremnik, Leskovar Josip, financijalni savjetnik u m., Vranešić Ilija, gostioničar. **Časni sud:** Freudenreich Aleksandar, građevni poduzetnik, Kleončić dr. Đuro, gradski liječnik, Vardian Viktor, vojni sudac u m., Vrtar Stjepan, upravni sudac, Zemljak Josip, odvjetnik. **Zamjenici:** Muhvić Ivo, skladatelj, Sedmak Viktor, trgovac.

Ponovo izabrani **predsjednik dr. Tomo Cuculić** zahvalio se u ime čitavog odbora članstvu na ponovnom povjerenju i tom je zgodom održao slijedeći govor:

»Sastali smo se već početkom godine, a ponovno se sastajemo sada iste ove godine na njezinom izmaku. Izvanredni događaji silili su nas, da smo sazvali izvanrednu glavnu skupštinu.

Taj izvanredni događaj je činjenica, da je Zagreb nakon 20 godina iza godine 1918., kada je bio glavnim gradom Kraljevine Hrvatske i Slavonije, postao sada glavnim gradom Banovine Hrvatske. Ako se pitamo čijom je to zaslugom, onda tvrdimo da je to zasluga hrvatskog naroda i našeg građanstva ,koje je pod vodstvom Pretsjednika Vladimira Mačeka i Hrvatske seljačke stranke izvojevalo Zagrebu opet onaj položaj, koji ga ide. Za vrijeme narodne države bio je Knin glavni grad Hrvatske, a sada je to Zagreb i to zato, jer se iz njega vodila ona politika, koja je opet okupila gotovo sve hrvatske zemlje u jedno, pa opet prvi puta imademo u historiji okupljene i Bansku Hrvatsku, Dalmaciju, Slavoniju i dijelove ponosne Hercegovine.

Građanstvo u čije je političko držanje najviše nade polagao pokojni otac domovine Antun Starčević, u opreci spram tzv. viših krugova, koji su se za vrijeme austrijskih i mađarskih režima udaljili od naroda u nekom imaginarnom raspoloženju i idejama, a nisu vodili računa o političkoj stvarnosti, zanosili se floskulama i sličnim frazama, nekim granicama od Triglava do Vardara i sličnim frazama, a što sve su demantirali događaji naročito ubistvo Stjepana Radića i zatim uslijedila diktatura.

Kao nakon bure, koja je raščistila sumornu i zagušljivu atmosferu,

sada je jasna situacija, pa danas svaki, koji se zanosi likvidiranim ideologijama neki je neuravnoteženi idealista, koji ne gleda stvarnostima u oči.

Pitat ćete, šta se to tiče Društva Zagrebčana kao nepolitičkog društva?

Naše društvo od svoga osnutka bilo je neprestano u opoziciji a sada hoće, da napusti opoziciju i da konstruktivno djeluje, što jedino može biti u korist Zagreba. Naš Zagreb zaslugom našega naroda opet je glavni grad, a ne samo bijeli Zagreb, kako su ga volili nazivati diktatorski režimi u svojim izbornim proglasima, a koji Zagreb u našem političkom, privrednom i kulturnom polju imade zauzeti opet ono mjesto, koje mu pripada i koje su mu kroz 20 godina osporavale — upravo one političke ideologije, koje su likvidirane osnivanjem Banovine Hrvatske.

Sjećam se jednog razgovora političkih mogućnika u studenom 1918. na Štrosmajerovom šetalištu, kojega sam slučajno morao slušati, a koji je kulminirao u tome, da će se Zagrebu sve oduzeti i da će Zagreb postati obična selendra, ako se ne prikloni i ne podloži ideologijama, koje su kroz 20 godina žarile, palile i uništavale sve, što je hrvatsko.

Za vrijeme Stojadinovićevih izbora na 11. XII. 1938. osvanuli su na zagrebačkim ulicama plakati, na kojima je doslovno stajalo ovako:

»Naš bijeli Zagreb ne smije da stoji po strani već da uzme najživljeg učešća kod donošenja Zakona i odredaba važnih za cijeli naš narod, a osobito za građane našega grada bez obzira na stalež i vjeru.

Grad Zagreb kao hrvatska metropola i druga prestolnica velike Jugoslavije treba i mora da zauzme ono mjesto, koje mu pripada po njegovoj ulozi velikoj u našem političkom, privrednom i kulturnom životu.

Grad Zagreb može to mjesto zauzeti, samo ako Vi Zagrepčani budete aktivno sudjelovali u vođenju državnih poslova, jer samo konstruktivnim radom i borbom na pravom mjestu može doći do napretka, dok pasivnim promatranjem svega ovoga, što se oko nas zbiva škodimo samo sebi.«

Ove riječi doduše su istinite, ali nisu bile na mjestu, jer su ih izrekli oni, koji su u ono doba htjeli da zavladaju našim javnim životom. Onda šnji vlastodršci su priznavali da Zagreb nema ono mjesto, koje mu pripada, a nisu bili iskreni u tome, da im leže na srcu interesi Zagreba, kako su toliko puta tvrdili. Oni nisu pružali jamstvo, da će grad Zagreb u našem političkom, privrednom i kulturnom životu zauzeti doista ono mjesto, koje mu pripada.

Uništili su hrvatske političke organizacije, hrvatsku vladu i sabor. Razrušili su našu prosvjetu, gonili nastavnike i udžbenicima iskrivljavali povijest hrvatskog naroda. Zabranjena je bila latinska vježbenica samo radi štiva »Croatia«. Nastojali su uništiti našu trgovačku organizaciju i naše bankarstvo. Činili su sve moguće, da se industrija ne razvije u našim

krajevima, a pravili su smetnje prometnoj politici, nastojeći prometno izolirati Zagreb. Udarali su poreze na Zagreb, koji su bili doduše u istim zakonima raspisani i u drugim dijelovima države, ali nigdje nisu bili tako nemilosrdno utjerivani i raspisivani kao u Zagrebu i našim krajevima. Svemu tomu doprinjeo je u prvom redu Vidovdanski Ustav. Jedina ustupka Hrvatima u ovome ustavu glede sjedišta Kasacionog suda, koji je imao biti u Zagrebu nije provedena! Nisu to proveli, nego su nastojali naš grad Zagreb degredirati na obično provincijsko mjesto, konformno onomu, što i kako su govorili mogućnici u studenom 1918. na Štrosmajerovom šetalištu.

Protiv svega toga naše je Društvo Zagrebčana svojedobno organiziralo otpor, koji je išao u dvostrukom smjeru. U jednom, da se u Zakonu o gradovima osigura Zagrebu njegova dosadanja autonomija, koja je prema projektima imala biti potpuno izbrisana. Paralelno tomu u drugom smjeru organizirao se je otpor protiv imenovanih gradskih zastupnika i njihove komunalne politike. Istine radi moramo priznati, da je bilo i među imenovanim gradskim zastupnicima, a i pristalicama likvidiranih ideologija ljudi, koji su, uviđajući nepravde, koje se čine, nastojali ublažiti posljedice, što im i moramo priznati, ali vrijeme je i njih pregazilo, jer je u ovo 20 godina bilo previše i krvnih žrtava, previše pojedinaca izbačenih iz njihove životne kolotečine, budući se borba vodila bez obzira. Previše je bilo mučenih i bijenih, koji su poginuli, ali pardon se nije primao! Oni tzv. prije spomenuti viši krugovi smatrali su se jednom privilegovanom kastom, kojoj je moralo sve služiti, i koji su si utvarali, da unatoč toga, što su se udaljili od naroda, mogu vladati, bez njih da ne može biti napretka, reda ni poretka. Pa i ako je danas zajamčena lična sloboda i život u pravnoj političkoj organizaciji Hrvata, to ovi krugovi ipak treba da znadu, da njima u političkom i javnom životu više nema mjesta i da moraju da se povuku. Upravo njihovo političko djelovanje, više je škodilo Zagrebu i Hrvatskoj od njegovih neprijatelja i to zato, jer su oni svoju djelatnost razvijali upravo u glavnom gradu Hrvatske u našem Zagrebu, a to je bilo najpogibeljnije. Da je Zagreb podlegao, to bi učinilo najveći dojam u inostranstvu, koje je u prvom redu gledalo, što Zagreb misli. Isto je tako i čitavi hrvatski narod gledao na Zagreb i njegovo držanje u političkoj borbi za slobodu Hrvatske domovine.

A Zagreb je odgovorio 1935. sa 40.000 protiv 10.000 glasova, a 1938. sa 46.680 naprama 3.817 glasova. Odgovorio je Zagreb takovom snagom i tako odrješito, da je građanstvo Zagreba poduprlo svom snagom u rekordnim ovim izbornim brojkama Hrvatskoj seljačkoj stranci u izvršenju njezinog političkog i socijalnog programa.

Sada tek ima Zagreb zadatke, koji su mu namijenjeni po sudbini, da

ih izvršuje u korist Hrvatskoga naroda. Iz opozicionog političkog otpora dolazimo u živi pokret, u kojemu imademo dokazati političku zrelost, smisao za socijalnu pravdu i sposobnost upravljanja samim sobom. Kao prvi i najbliži konkretni ciljevi u komunalnoj našoj politici jesu i označeni s parolom za slobodne izbore za gradsko zastupstvo!

Zagreb je ponosan, da se politička borba za oslobođenje Hrvatskog naroda vodila baš iz Zagreba i da je pobjeda izvojštena iz Zagreba, koji je time u vatri stekao položaj političkog centra Hrvata, a treba da pozdravimo onoga, koji je vodio tu borbu, a to je pretsjednik dr. Vlatko Maček. Predlažem da mu se sa ove izvanredne glavne skupštine, danas pošalje slijedeći brzojavni pozdrav:

Dr. Vlatko Maček, Vođa hrvatskog naroda i Potpredsjednik Kr. vlade
Zagreb.

Društvo Zagrebčana sa svoje današnje glavne skupštine šalje Vama usrdne pozdrave sa željom da Vaša ustrajna borba potpuno ujedini sav Hrvatski narod i oživotvorili sve njegove ideale.

Prima se sa burnim odobravanjem i poklicima Vođi hrvatskog naroda. Isto tako je prihvaćen odobravanjem brzojav

Dru Ivanu Šubašiću — Banu Hrvatske Banovine
Zagreb.

Društvo Zagrebčana sa svoje današnje glavne skupštine pozdravlja Vas kao vrhovnog poglavara Banovine Hrvatske i njenog glavnog grada, želeći Vašem napornom radu najbolje uspjehe, na korist Hrvatske Domovine i čitavog našeg naroda.

Prima se sa pljeskom!

Upravni odbor na svojoj prvoj sjednici konstituirao se ovako: Predsjednik: dr. Tomo Cuculić, odvjetnik; I. potpredsjednik: Ing. Đuro Stipetić, sveuč. profesor; II. potpredsjednik: Ivan Werner, mesarski obrtnik; tajnik: Stjepan Stiegler, grad. senator; blagajnik: Pavao Steinbauer, činovnik GEC. Pročelnik nadzornog odbora: Miroslav Albrecht, direktor Prve hrv. štedionice u miru.

Novi upravni odbor prionut će radu s istom onom ljubavi, kojom su i dosadašnji svi članovi radili: s dušom i srcem za svoj rođeni grad, naš lijepi — Zagreb grad.

E. Laszowski:

O TOPOGRAFIJI KAPTOLA 1642.

U arkivu zagrebačkoga kaptola: Acta capit. antiqua fasc. 24. N. 48. nalazi se jedan zanimivi spis, koji nam prikazuje sliku okoliša biskupovoga grada u Zagrebu god. 1642, po kojem iznosim slijedeće:

God. 1641-2 otpočeo je biskup zagrebački Benedikt Vinković naseljavati prostor, koji se sterao s južne strane biskupovoga grada do potoka Medvednice, ali se tomu protivio kaptol zagrebački, smatrajući taj »vrt« posjedom kaptolskim, a odluku biskupovu samovoljnim postupkom. Kaptol je 1641 poslao k biskupu županijskoga suca Gabrijela Jelačića, da u toj stvari posreduje i da sasluša odgovor biskupov.

Biskup se veoma začudio postupku kaptola, koji bi morao znati, da ovi vrtovi spadaju biskupu, a ne kaptolu, jer ovi vrtovi već kroz stoljeća spadahu biskupu, što se općenito i znade, jer je taj prostor ograđen ogradom, koju je dao podići biskup.

Stara je predaja, veli biskup, da je na tom prostoru bila sagrađena kamenita kurija poput kaštela, do koje su bile i štale, prije nego li je kardinal i biskup zagrebački Toma Bakač-Erdődi izgradio oko stolne crkve utvrde i biskupski dvor. Ova se kurija spominje u raznim biskupskim ispravama, pa ju je dao Bakač srušiti, kao i samostan i crkvu sv. Nikole Dominikanaca kod vrela »Zagreb«, po kojem vrelu dobi ime grad Zagreb, a koji je samostan gradio zagrebački biskup Augustin Kažotić, bivši redovnik istoga reda. Srušena je tom zgodom i župna crkva sv. Emerika, koja je stajala na mjestu kaptolske »većnice«. Osim toga veli, da je bilo u Vlaškoj ulici mnogo zidanih kuća, koje su podigli mletački i mađarski trgovci, imajući tamo svoja trgovačka skladišta, za robu dopremljenu iz Italije i Mađarske. Kad je prestala ta trgovina, napuštena su i skladišta, prestalo je i trgovanje. Kuće ostadoše puste, pa ih je Bakač dao porušiti i građu upotrijebiti za zidine biskupovog grada. Da je ovu utvrdu gradio Bakač, jasno je, veli biskup, po grbu, što ga je Bakač ondje g. 1517 postavio. To posvjedočava i parnica, koju je g. 1611 podigao pokojni ban Thoma Erdődy zbog 10.000 zlat. forinti, koje je njegov prastric Bakač uložio u gradnju utvrda biskupskoga grada i crkve posredovanjem kaptola.

Da je u rečenom vrtu stajala velika zidana kurija biskupova, dokazom su temelji, koje je još vidio sam biskup Vinković, a koje je dao iskopati pokojni biskup Petar Domitrović, i od toga materijala sagradio iz temelja veliku novu biskupsku »palaču« i tri kuće do ove. Da se je sve to moglo iz građe temelja rečene kurije sagraditi, dokazom su veličine.

Biskupu Vinkoviću činilo se čudnim, kako to može kaptol za se svo-

jatati, kad je poznato, da je sav prostor, na kojemu ima kaptol svoje residencije, darovao kaptolu zagrebački biskup Osvald Thuz. Biskup Osvald stanovao je u rečenoj kuriji i oko nje imao je svoj vrt, a kanonici su tad stanovali dijelom u varoši na Griču u ulici, koja se i sad (1642) nazivlje »Popovska vulica«, a dijelom na prostoru, gdje je sad kaptolski ribnjak i njegova Nova Ves.

Stolna je crkva prije nego je opasana utvrdama, koje je sagradio Bakač, bila opasana tankim zidom i grabom. Tragovi ovoga zida vide se još i sada (1642) do kule prema biskupskom ribnjaku, uz put iz grada prema tomu ribnjaku. Zamjećuju se još i grabe s južne strane izvan gradskoga zida u rečenom starom biskupskom vrtu, tako i nasipi i graba od kaptolskih vratiju prema Manduševcu do rečenoga vrela »Zagreb«. Tu se diže prilična kosina prema gradskom zidu.

Također s istočne strane, govori biskup, zapažaju se tragovi grabe uz kosinu prema zidu i pet kućica uz put k donjim vratima. Na toj kosini su vrtovi gradskih vratara, ograđeni plotom i to od gradske kule sa strane kaptola, do novoga kaptolskoga zida, koji teče od kaptolskih donjih vrati i gradske kule »Nebojan« zvane. Sav taj prostor između gradskoga zida i plotova, koje je dao podići biskup, bio je teritorij gradski i vrt gradskih stražara. Biskup je gradio plotove od kule do vratiju kurije kantorove te do kule Luke Gregurjevića-Vrabca, odavle pako do novoga zida između kaptola, između kaptolskih vratiju i kule »Nebojan« pleli su plotove stanovnici rečenih pet kućica. Cijeli prostor opet, koji je između gradskoga zida i biskupskih plotova, te stanovnika onih pet kućica, spadao je pod biskupski grad, i uživali su ga gradski vratari. Tamo su ovi sijali, sadili drveće, zelja i cvijeće.

Taj sav prostor zaposjeo je kaptol g. 1637 poslije smrti biskupa Franje Ergelskoga, šeste subote ispražnjenja biskupske stolice, i to tako, da su onaj dio od rečenoga novoga kaptolskoga zida, između kule »Nebojan« i donjih kaptolskih vrati do mosta, kojim se izlazi iz grada, posvojili stanovnici onih pet kućica, gornji pako dio vrta posvojio je kaptol. Srušeni su plotovi i streha (atrij) sagrađen na 4 stupa za prosjake. Što se pako tiče onoga mjesta, gdje je sad kaptolska mesnica (macellum), to je ovo biskup Domitrović g. 1623 18 marta (kad se kaptol s zagrebačkim gradjannima nagodio radi sajma), doznačio kaptolu za mesnicu, o čemu ima kaptol pismo. Ovomu ustupu je biskup Vinković prigovorio, te izjavio pred sucem Jelačićem svoj prosvjed.

Dalje nastavlja biskup, da se sa sjeverne strane između kurije tadanjega kantora i biskupovoga grada, zapaža duboka graba, koja se s one strane proteže sve do biskupovog ribnjaka, koja se i vidi.

S istočne pako strane, na mjestu grabe, okružuju dva biskupova ribnjaka stari obzid crkve, od kojih je gornji u redu, dok je drugi napušten.

Toliko je biskup ispričao o historijatu okupiranoga zemljišta, ali je ujedno i kruto povrijeđen u svom pravu, te se oštro izjavio protiv kaptola, štiteći svoj položaj i autoritet. I to je značajno. On od prilike reče: Iz svega se vidi, da oni vrtovi spadaju biskupu a ne Kaptolu. Slijedi iz toga, da je to tašti, pače zlobni zahtjev kaptola glede ovih vrtova, koji od starine spadaju biskupu, te su ih biskupi posjedovali prije nego li kaptol, a ono što sada drži kaptol, a što su mu biskupi prije stotinu godina ustupili uz uvjet, da biskup kao patron kaptola bude kanonicima podjeljivao kurije, što je i činio do tada, kako svjedoče mnogi spisi o podjeli ovih kurija. Na prostoru kaptolskom, gdje su stanovi ne samo kanonika već i građana kaptolskih, to su i kanonici i građani »vazali i predijalci« biskupovi, na kojem su teritoriju vezani biskupu na posluh i poštovanje kao i drugi njegovi »vazali« — i to kao svome »zemaljskom gospodinu«.

VERONIKA DESINIĆKA

Viktor Kučinić, zvan »Maruzzi«, limarski obrtnik i autor prikaza o Veronici Desinički
(Iz Trepšeove zbirke karikatura)

Naš sugrađanin i član društva Viktor Kučinić, i ako limarski majstor, bavi se i naučno-kulturnim radom. Surađuje u nekim dnevnicima i mjesečnicima, a vjerni je suradnik i naše revije. Posljednje je njegovo veće djelo prikaz o nesretnoj Veronici Desinićkoj, koje je izlazilo u nastavcima u dnevniku »Novosti«. Da prikažemo u glavnom i u našoj reviji nešto o poznatoj Zagorskoj ruži, prenijet ćemo uvodni odlomak iz spomenutog napisa. Pripominjemo, da je autor svoj prikaz o Veronici Desinićkoj otštampao i u posebnoj knjizi, koju čitatelji mogu nabaviti u našoj društvenoj poslovnici uz cijenu od 20 din.

Celjska kronika, poglavlje: X., XI., XII., XIII.

Godine 1422. po Kristovu rođenju umre u Krapini žena grofa Fridrika Celjskoga, koja bijaše kneginja iz Modruša. Mrtvo tijelo grofice otpremiše u Celje i tamo pokopaše. Svud se sad po zemlji javno govorilo, da je kneginju njen suprug grof Fridrik, dok su noću zajedno ležali u krevetu, nožem ubo i tako umorio. A sve to radi neke lijepe djevojke, koja se zvala V e r o n i k a i koju je on htio oženiti.

Tri godine iza toga, uzme gore spomenuti grof Fridrik drugu ženu, mladu i lijepu gospođicu Veroniku iz plemenita roda D e s s n i t z, no koja mu rodu ne bijaše ravna, jer potjecaše iz siromašne obitelji. Kako ju je ženio protiv volje svoga oca grofa Hermana Celjskoga i protiv volje svoga šurjaka kralja Sigismunda, to ga je sam kralj, kad je za ovo doznao, pozvao k sebi u Ugarsku. Čim je Fridrik stigao u Ugarsku, dade ga kralj Sigismund uhvatiti, te ga zavezana na kolima i uz jaku pratnju posla njegovome ocu. Kada su kola s Fridrikom stigla u Celje, dade ga otac sputati u željezne lance i potajno ga otpremi na Ostrovicu, gdje su ga u jednoj kuli okovali i dobro čuvali. Iz Ostrovice poslaše Fridrika ponovno u Celje, i tu je bio u tornju celjskoga burga zatvoren. Vitezu Jobstu von Helfenbergu naloži grof Herman, da mora na Fridrika budno paziti.

Dok je Fridrik čamio u zatvoru, oduzme mu otac sve gradove i posjede, koje mu je nekoć poklonio, a grad Fridrichstein kod Kočevja, kog je Fridrik tek nedavno sagradio, razori mu do temelja. Kako je sad Fridrikova žena lijepa i plemenita Veronika ostala bez supruga i gospodara, bez imetka i gradova, nije imala sigurno sklonište, gdje bi se pred bijesom svoga svekra mogla sakriti. Zbog toga morala se zajedno sa svojom malenom pratnjom sakrivati po šumama i gorama, uz to je trpila glad i zapala u veliku nevolju i bijedu.

Konačno sakriše je prijatelji u neku kulu, u šumi nedaleko grada Ptuja. No tu je bila pronađena i uhvaćena. Jer je u to vrijeme grof Fridrik bio zatvoren u Celju, otpremiše Veroniku u Ostrovicu i zatvoriše je u gradski toranj. Ovdje je bila neko vrijeme utamničena, a da nije dobivala niti hrane niti vode. Iza toga dade je grof Herman odvesti u Celje. Imenovao je sud i pred sucima optužio je da je vještica, i tražio za nju smrtnu kaznu slijedećim riječima: »Ona je čarobnim sredstvima njegovoga sina tako začarala, da ju je on konačno oženio. Ona je dapače htjela i njena samoga (t. j. grofa Hermana) pomoću otrova sa svijeta ukloniti«. Radi ovih zločina traži, da se Veronika osudi na smrt. Nakon govora grofa Hermana dobio je prema pravu i običaju riječ Veronikin branitelj, koji ju je pred sudom tako dobro branio, da je Veronika bila riješena svake krivnje. Ali grof Herman dade je ponovno uhvatiti i odvesti na Ostrovicu, gdje ju je morio glađu i žeđu htijući je tako usmrtiti, ali to mu nije pošlo za rukom.

Neko vrijeme zatim, poslao je stari grof na Ostrovicu dva viteza, koji su Veroniku utopili u nekoj kaci ispod grada. Dok se ovo događalo, bio je grof Fridrik u tamnici i teško je obolio od velike tuge i žalosti. Zbog bolesti bio je pušten na slobodu i uz pomoć liječnika brzo je ozdravio i na koncu se s ocem izmirio.

Veronika je bila ponajprije pokopana u Braslovču (Frasslau), ali je njeno tijelo dao kasnije grof Fridrik prenijeti u Jurkloštar (Geirach) i tamo pokopati u crkvi kartuzijanskoga samostana.

Spectator :

ŠETNJE GRADOM DOKONOG PURGERA

553. Da su na blagdan Svih Svetih, one goleme dveri u Mirogojsku mauzolejsku crkvu, iza glavne svečane pjevane Sv. Mise, ostale na pol zatvorene a samo je jedno krilo, oko 1 m, bilo otvoreno, — ne bi nitko tko TOGA vidjeo nije, vjerovao! Pa k tome još u isto vrijeme, dok se stotine i stotine vjernika iz dupkom pune crkve valjale prema izlazu kroz koji je tek jedan po jedan mogao da izlazi, — naravno — košto je to kod naše anti-organizacije i antidiscipline i za očekivati, — **jurnule su druge mase**, ili pokušavale da jurnu i forsiraju istodobno ulaz, slično košto se to radi na našim tramvajima, kinima, kazalištima, jednom riječju: svagdje.

Zar ne bi bilo i te kako potrebno, da se na svakom mjestu te ljude kušalo ogromnim, napadnim natpisima upućivati: DESNO IDI! i opet i opet: DESNO IDI!! Onakve pako, koji se slijepim elanom i »švungom« nastoje da proguravaju npr. kroz kapiju, gdje još mnogo stotina imade da izađe, — moralo bi se brahijalnim »knockautom« jednostavno odgurnuti. Na ljutu ranu ljuta trava, ili kako Nijemci kažu: na grub panj — grubi klin.

554. Zašto su na (inače ukusnim) novim kapama, kojima su snabdjeli naše tramvajce, stavili internacionalni simbol saobraćaja: krilati točak, mjesto našeg gradskog grba, — nije mi jasno. Trostruka srebrna kula u modrom polju nesamo što je ljepša, već za nas imade i svoje veliko značenje.

555. Postoji između načina postavljanja Tomislavovog spomenika prema mišljenju samog užeg odbora s jedne, i tzv. građevinskog odbora s druge strane, nesuglasica u toliko, što spojna linija: srednja os Umjetn. Paviljona — glavni ulaz Kolodvora, NIJE okomita na južni rubni kamen Tomislavovog trga, a to zato, što osi obih javnih zgrada ne padaju zajedno. Postavi li se spomenik u spojnu liniju obih zgrada, to će kod južnog rubnog kamena uz tramvajsku prugu nastati trapezni oblik, sadržavajući kosi kut tako da će se pojaviti razlika u smjeru sa oko 40 cm. Postavi li se pako objekt paralelno sa ivičnjakom, ne će mu os ciljati u sredinu Umj. Paviljona, već vrlo znatno, naime barem 4 m na desno! Mišljenja sam dakle da treba konjanika tako situirati, da bi bio ispunjen onaj od uslova ove dileme, koji je važniji, a to je svakako prvospomenuti. To tim više što je zarubnjak od samog podnožja udaljen preko 14 m pa se na takovu daljinu od objekta koji još i posve slobodno stoji, nikako neće razlika smjera od 0,4 m prostim okom moći opaziti. Birajmo dakle ggdo, od dvaju zala, — manje.

Incident sa pomicanjem temelja prema gradu radi sabirnog kanala iz Mihanovićeve ulice, — istinabog — jedan je mali »**lapsus canali**« — ali napokon bez posljedica. Mogla se međutim i kanalska trasa malko južno preložiti, pa bi spomenik bio ostao ne mjestu, kako je prvobitno bilo zamišljeno.

556. Zašto se pušta već kroz više decenija, da kuća br. 36 u Novoj Vesi **strši** preko 6 metara u samu cestu, dakle do polovice ulice? Sva je već okolica uređena i kuće izgrađene na regulatornoj liniji. Odlaganjem stvar postaje samo gorom, jer će izgradnjom i moderniziranjem okoliša, kao što je stvarno već i slučaj, — najamna vrijednost prostorija automatski porasti, a s njom i prometna vrijednost nekretnine.

557. Pokraj kuće našeg predsjednika Dra Cuculića u Gospodskoj (rabim u starom gradu stara imena, a drugi kako misle) ulici, još strši na rubu krovnog sljemena (»Firšt«) odurni kolac, na kojem je još pred kratko vrijeme bila ona lijepa, ukrasna vaza od bakra iz 18 stoljeća, sa sidrom i monogramom, odnosno nečitljivom godinom od koje

se razaznavalo tek 17.. Zašto se to ne nadomjesti? Zar smo u svem, bilo veliko bilo malo, takvi nehatni »njičevo« — ljudi?

558. Trebalo bi, da izvjesna mladež pusti u miru našu dragu, VEOMA zaslužnu Fromanicu, koja je dva decenija svog života i rada predano posvećivala procvatu našeg kazališta, pa je doista i više nego nezahvalno, da ju se kani na TAKI način maknuti. Ona je **dala svoje**, pa se sigurno ne će protiviti, ako Uprava odnosno mjerodavni, budu pronašli za shodno da ju, — uz odgovarajuća beriva, — umirove. Nemojmo biti nepravedni: Nitko, tko je sav svoj život posvetio jednom plemenitom cilju, ne gleda rado, ako ga se na kraju odbacuje poput isprešanog limuna, a k tome još sa psikom i hukom. Toliko pravednosti za volju. Bio bih ev. i protiv umirovljenja jer je Fromanica vanredan režiser.

559. Da se pred neka 2 decenija, kad je pisac ovih redaka to mjerodavnima predlagao, uz one »galge« iliti pergole od kamena štono »rese« Šlosserovo stubište, posadilo neke penjalice npr. glicinije, poligonum ili ma šta, — danas bi tamo bila divna hladovina, a ne košto je sada: pripeka podnevna, a izgled ružan i nemaran da bog prosti. Jest, ali treba malo i brige imati na sve ove makar i manje stvari.

560. Naše su javne ure i od prije bile, to ne bez razloga, predmetom čestih prigovora. Ne u posljednjih par mjeseci, od kad su obljepljene papirnatim križnim tracima, — a većinom i stoje, stvar postaje što dalje to smješnijom. Napokon treba ovome »urarskom« pitanju otvoreno pogledati u brk: Šta se traži od jedne javne, od jedne ure u opće? Samo dvoje! A to je: 1. da ide. 2. da ide dobro. Sve je drugo sporedno. Tako npr: da izbija satove, da je lijepa oblika i ukrašuje okolinu, (jer ure su, slično kao i knjige, jedna ne samo vele korisna već i lijepa stvar), zatim da su npr. po noću osvijetljene, itd. Osnovna 2 zahtjeva, — štono ih se mora na naše pogotovo javne satove stavljati i koji su uvodno istaknuti; — naše javne ure NE ispunjavaju. Jer one ne samo da ne idu dobro, već i uopće ne idu. Mislimo, da je tu potrebno:

1. da tehn. odjel gradskog poglavarstva preuzme stručan nadzor nad ispravnim montiranjem, uzdržavanjem i kontrolom javnih ura.
2. da se one centralno sinhroniziraju po geofizičkom zavodu, i
3. da su vazda kad gori javna rasvjeta, odgovarajuće osvijetljene.

Ovako košto je danas: da su ure poluautomatske ali **NE** sinhronizirane, da su **loše** držane, da napokon mjesecima **spavaju**, to je dosta žalosno. Jer: **purgari** hoće i moraju imati javne ure i to DOBRE ure, koje ispravno idu. Brojke nisu potrebne: položaj kazaljki označuje za inteligenta koliko je sati, a ostali, — neka pitaju redara.

561. Otvorenjem novog CESTOVNOG mosta postala je raspoloživom konstrukcija starog (nije ni tako star, tek 47 godina), mosta koji se sastoji od 4 poluparabolična otvora. Velik je interes gradske općine da se ta konstrukcija prenese **ne** kamogod, već upotrijebi opet za jedan **vrlo** potreban i hitan most a to je od velikogoričke ceste prema Jakuševcu, koji će se cestovni potez graditi iz zimske pomoći. Taj bi most rasteretio za 35% ili više, promet preko novoga, koji je upotrijebivši stare pilove, ispao zaista se može reći PREUZAK! Tako bi seljački posjetioci sajma iz Turopolja sigurno rabili Jakuševački (preneseni) most jer im skraćuje put na Sajmište za barem 8 km, tj. dva sata!

Tom zgodom bilo bi dobro sadanji pješački nogostup postaviti na konzole čime bi se kolni dio mosta proširio za 1.5 m.

562. Nisam korjenodubac iliti etimolog, no čudno me se doimlju jezična kurioza kojima se na svakom koraku susrećemo. Nisam siguran da li se protivi jezičnim zakonima hrvaštine, pa neka stručnjaci prosude jesu li ispravni napisi kao: »preporučamo kao vrlo praktične naše **pisaćo-risaće** stolove. U Odranskoj ulici nalazi se: »Kovino-tokarija, strojo-bravarija i paro-kotlarija, taj i taj«, što me živo potsjeća na naš stari »Zagrebački povlašteni paro- i umjetni mlin«. A u

Miramarskoj pako cesti nalazi se natpis, sit venia verbo, »Ritoper« (sic!), zvanje?

563. »Hvala Bogu«! usklìknusmo kad smo vidjeli novosagrađenu, toli simpatičnu 4-tu trešnjevačku školu, koja tako vedro djeluje i koju je netom grad. općina dovršila između Knežije i Zadarske ulice a pokraj kompleksa čč oo Salezijanaca. »Hvala Bogu« velim zato, što smo eto napokon doživjeli, da se počinje napuštati ona još do nedavna tako intolerantna »škola«, naime gradnja bez krova! Taj je pogled poučan, pa toplo preporučamo našim sugrađanima: Pogledajte si ovu upravo u dovršavanju stojeću, ponavljam: VRLO uspjelu zgradu, (ili tačnije: skupinu zgrada). Pošto ste ju dobro razgledali sa svih strana, pokušajte u mašti apstrahirati one intimne, štiteće krovove, — što nas tako sjećaju na naša sela, naš zavičaj, i ruku na srce, priznajte: nije li ovako ipak ljepše?

564. Uslijed nastupajuće nestašice sad ove sad one živežne namirnice, izazvane žalosnim vladajućim prilikama, vlasti su naredile kontrolu skladišta i zaliha kod trgovaca, odnosno reviziju cijena. Ove, ma kako opravdane mjere, ne će imati djelotvornog učinka sve dotle, dok se pojedincima ne spriječi da u privatnim stanovima gomilaju zalihe riže, čaja, kakaoa i t. d. A **od koga** takovi tipovi kupuju ove zalihe? Ta od trgovaca! S tog bi, kao nadopunu izdatim naredbama, trebalo zabraniti istim trgovcima da ikome od svojih mušterija, — bilo starih bilo novih odnosno dogodičnih, — prodadu odjednom više nego toliko i toliko kg, odnosno dkg dotične robe. Na taj bi se način spriječilo tezauriranje potrebite robe po privatnicima, pa bi je, bar predbježno, bilo podosta.

565. Na portalu palače Jelačić u Demetrovoj ulici 7, desni od dvaju plinskih konzola već poodavna nema više laterne pa izgleđe kô da treba tamo netko da bude obješen. Dakle: ili nadomjestiti svjetiljku poput one blizanice, — pa makar i ne gorjela zbog štednje, — ili one »galge« otstraniti! Isto vrijedi i za staru kuku na Kapucinskim Stubama.

566. Pročelja Markove crkve, pogotovo pak zapadne dveri uprav očajno vape za popravkom: Otpala žbuka, izvjetreni pseudogotski »ukrasi«, otkrhnute fijale, iza donje žbuke, koja je isto nestala, vire mjestimično kameni blokovi kao i mješovito ziđe od opeka. Očajno!

567. Kad čovjek uščita prof. Horvatovo djelce o životu i radu naših **starih** vrijednih obrtnika, ili kad pođe u kakav sasma maleni gradić, odn. trgovište u pokrajini našoj, — **onda** tek sa žaljenjem i bolju u duši pravo uvidi KAKVIH sve dandanas imade obrtnika u našem gradu! Tko je, npr. — iskusio da imade: limara, koji, kad pukne cijev prijeteć poplavom u stanu, ne dolaze popraviti svoj posao, ili se dadu po 3 put moliti, nadalje: stolarâ, koji nakon godinama trajuće veze, kad se radi o manjoj radnji ili popravku, jednostavno neće da dođu. Da imade nadalje bravarâ koji puštaju preko Badnjaka i Božića staru mušteriju zaključanu u stanu tako da se mora sa svojim ukućanima i gostima verati kroz prozor; da imade tapetara koji rade za hiljade Din, ali **samo NOVO**, a kad se iza par mjeseci nešto sitno odriješi, neće ni da dođu u blizinu. Da postoje nadalje pokrivači koji kad kiša procuri u kuću koju **oni** uzdržavaju, oglušuju se na pozive ili traže posebni platež. Da pećar, koji radi 1 i pol do dva sata na sitnicama, traži za ovo 90 Dinara. Da imade krojačâ koji 6 do 8 put zovu na probu, pa ipak zafušare odijelo, nu novac traže isti trenutak, pače i prije no što je gotovo. Da imade zidara koji sav gad i smeće s gradnje zabrtve u trokutni prostor između roženica i vijenca. Koji panjevima, travnim busenima (Rasenziegel) zabuše zlobno kanal kad ga polažu. Nadalje ličilaca koji emajl izrade krastavo poput kornjače. Da postoje taracari čiji radnik položi 7 (sedam!) pločica taraca **na DAN**, dok njegov drug u **istoj** kući popločuje **istog dana** 3 do 4 kvadratna metra sa 350 pločica. Da dimnjačar koji je polupao čisteći poklopčić na Naragu, ovo poriče, sileć stranku da si nabavi novi. Da električari krivo spajaju, dok se tako ne zapletu da jednostavno odustanu od daljnjeg rada, napuste posao, kog onda mora drugi da dovršava. Kad se sve ovo uvaži, mora se žaliti i tugovati nad dekadansom, koja je zahvatila gdjekoje od naših, **nekoć tako uzornih** obrtnika. Nemar za mušteriju, iskazivanje milosti ako se na poziv odazovu, — **osim ako** se radi o bogatoj mušteriji i velikom NOVOM radu, — **nesolidno visoke cijene,** karakteristične su za mnoge od njih! Jedan je limar, — povisivši samovoljno cijene za vrijeme samog rada, — a bez obavijesti mušterije, — kad mu ista nije htelja **odmah** tu povišicu (još u normalna vremena) platiti, za 8 dana poslao **po advokatu** pisanu opomenu, s prijetnjom tužbe! To je učinio staroj, vjernoj mušteriji s kojom je bio u vezi 8 godina!

Kako da se ovo nazove? Nije li od potrebe da ovaki majstori, koji nipošto ne služe na čast svom staležu, pođu malko u provinciju, pa da VIDE, **šta** znači jedan čestit, predan i vijeran rad, po starim našim tradicijama, u korist narodu na ugled staležu! Ne bi škodilo da takvi ono u provinciji pogledaju, pa da se onda udare u prsa...

568. Na balkonu I kata Zrinjevac br. 3, dvije od onih, u ostalom naknadno postavljenih URNI, koje svojim tvrdim, modernističkim oblicama zapravo ispadaju iz okvira renesansnog stila palače, — pokazuju na svojim nezgrapno stiliziranim festonima oštećenja. Bilo bi bolje sasma ih maknuti, ako ih se ne bi htjelo nadomjestiti **klasičnim** na pr. kraterima sa ev. zasađenim alojama.

L I S T A K

PREDAVANJE O AEROTOPOGRAFIJI

Pred dupkom punom Balkankino-dvoranom održao je dne 13. I. prof. tehničkog fakulteta Ing. Horvat jedno vanredno uspjelo predavanje o gornjoj temi, koje, akoprem bijaše namijenjeno stručnjacima, tj. uzvanicima, zaslužuje da na nj svratimo pažnju također i širjih krugova. Aerotopografija jest grana Fotogrametrije, tj. nauke i prakse kako se iz fotografske snimke jednog terena može na vrlo duhovit način izvesti njegov topografski tlocrt ili mapa. Nu kakogod što je stara metoda fotogrametrije, operirajući na samom terenu, dogodice povišenim po mogućnosti stajalištima, imala sa tradicijonalnim metodama linearnog snimanja zajedničko još uvijek to da mjerač mora da šeta po terenu a i kasnije imade sa konstruktivnom obradom sijaset posla na crtaćoj dasci, — to savremena metoda upotrebe avijona, svega toga nema. Snimci se prave, obrađivaju, dogodice ispravljaju, nanašaju, kopiraju i umnažaju, — SVE mehanizirano. Ne upuštajući se u podrobnije razlaganje samog postupka, natuknut ćemo tek toliko, da se u najjednostavnijim slučajevima operacija vrši tako, da avijon, na čijem je donjem trupu montirana specijalna kamera, potpunoma automatski snima u određenim vremenskim razmacima okomito, dakle tlocrtno, pojedine sektore tla, dok letalo putuje sa konstantnom brzinom u jednoj horizontalnoj, dakle stalno visokoj odabranoj razini. Preletjevši jednu prugu, avijon se vraća i leti nad drugom, paralelnom, snimajući drugi niz slika itd. Slike su na rubovima nešto prekrivaju poput krovnih crijepova, tako da je snimanje totalno. Filmovi se razvijaju, suše, kopiraju itd. SVE meha-

nizirano i potpuno automotski. Za jednostavne slučajeve daje sastav takovih sektorskih snimaka položenih odn. slijepljenih uporedo, već jednu gotovu kartu. Imade li deformacija na rubovima (ev. uslijed kolebanja avijona itd.) to se snimke, — i opet automatski, — u posebnom aparatu, tzv. »ispravljaču« rektificiraju. Posebne, vrlo komplicirane aparate, tzv. aerofototopografe, koji na principu vrlo usavršenog pantografa prenašaju iz snimke na papir sve linije i podatke, sposobne za reprodukciju u masama uz dodatak imena, te visinskih i inih kota, pokazao je film u pogonu, te predstavljaju pravo čudo tehnike. Kod veoma teškog terena npr. ledenjaka, Mont Blanca i sl. mora se upotrijebiti metoda stereoskopskog snimanja sa dva stajališta, pa se i opet pomoću do skrajnosti preciznih a i neizmjerno komplikovanih strojeva tzv. stereomikrometara i aeroprojektor-multipleks, koji rade električnim pogonom uz istodobno ravnanje obim rukama i nogama po topografu-operateru, postizava gotove mape u povoljnom mjerilu a daje i tzv. slojnice (šihtenlinije), što daje tzv. stereoplanigrafometar, najsavršenija sprava u tom pogledu. Umnažanje karata itd. vrši se također mehanizirano, u svakom poželjnom mjerilu. Na koncu upoznali smo se sa primjerima praktičnih radova i njinim rezultatima. Snimke npr. iz Arktika, Grönlenda i drugih uopće nepristupačnih krajeva, uprav zapanjuju. Metoda je ne samo precizna, već i 200 put brža od dojakošnjeg snimanja. Firma Zeiss-Aerotopograf u Jeni izradila je film.

Spectator

KAVANA DVERCE U ULICI BR. 12.

Naš član g. Vilim Bauer i njegova gospođa otvorili su u novoj dvorišnoj kući g. Meštrovića u Ilici br. 12. novu kavanu, koju su uredili na najmoderniji način, i učinili ju veoma udobnom i za goste privlačivom. — U kavani je puno zraka i svjetla, ulična buka ne smeta, glazba je svakodnevno sa biranim programom, a podvorba prvoklasna. — Cijene su umjerene, pa na sve to naše članove naročito upozoravamo.

Izdavač »Društvo Zagrebčana«. — Odgovorni urednik Stjepan Stiegler, grad. senator, Zagrebački Črnomerec br. 34 (telefon br. 24-817). — Uredništvo i uprava: Berislavićeva ul. 20/I kat. Telefon 24-383. — Tiskara »Tipografija« d. d. u Zagrebu, Preobraženska ul. br. 6. — Za tiskaru odgovara Ivan Ivanković, Selska cesta br. 47.